

วารสารอนัมมิกาย

Journal Of Anam Nikaya Mahayana in Thailand

ISSN 2651-1843 (Online)

วารสารอนัมนิกาย

Journal Of Anam Nikaya Mahayana in Thailand

(สาขาพุทธศาสนา ศึกษาศาสตร์ และวัฒนธรรม)

ISSN 2651-1843 (Online)

ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน กรกฎาคม - ธันวาคม 2567 Vol.4 No.2 (July – December 2024)

กำหนดออกวารสารทุก 6 เดือน (ปีละ 2 ฉบับ)

ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม

วัตถุประสงค์

วารสารอนัมนิกายเป็นวารสารของคณะสงฆ์อนัมนิกายแห่งประเทศไทย ภายใต้มูลนิธิพระมหาคณาธรรมปัญญา ปัญญาปัญญาธิวัตร (เจริญกีนเจียว) มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้า และเผยแพร่บทความ วิจัย และบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ และนักศึกษา ในมิติเพื่อสนับสนุนการศึกษา การสอน การวิจัยภายใน และภายนอกสถาบัน รวมทั้งนักวิชาการและผู้สนใจ โดยเน้นสาขาวิชาพุทธศาสนา บริหารการศึกษา ปรัชญา จิตวิทยา การพัฒนาชุมชน การพัฒนาสังคม นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ ภาษาศาสตร์ การจัดการสาธารณะ การศึกษาเชิงประยุกต์ รวมถึงสหวิทยาการอื่นๆ เปิดรับบทความเฉพาะภาษาไทย

วารสารมีกระบวนการประเมินคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิก่อนตีพิมพ์ โดยบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 3 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) ทั้งนี้บทความจากผู้นิพนธ์ภายในจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ ภายนอกหน่วยงานที่จัดทำวารสาร และไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์ ซึ่งจะก่อให้เกิดความเข้มข้นในการประเมินคุณภาพบทความก่อนออกตีพิมพ์เผยแพร่สู่สาธารณะ

บรรณาธิการบริหาร

ดร.สุรียา แสงอินตานิวกาการศาสนา สำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 14

กองบรรณาธิการ

1. ศ.(พิเศษ) ร.ท. ดร. บรรจบ บรรณรุจิ	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. ศ. ดร. ประยงค์ แสนบุราณ	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
5. รศ.ดร.สิน งามประโคน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
6. รศ.ดร.ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
10. พระศรีวิจิตรวาทิ, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
13. ผศ. ดร.วราภรณ์ พูลสวัสดิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
14. พระครูนันทกิตติคุณ, ดร. (กิจการ โขติปัญญา)	ผู้อำนวยการโรงเรียนกุศลสมาครวิทยาลัย
15. พระมหาเอกพันธ์ วรรณมณญ,ดร. (มะเต๋อ)	รองผู้อำนวยการโรงเรียนบาลีสาธิตวัดศาลาลอยสุรินทร์
16. ดร.จำรัส มุ่งเผือกกลาง	วิทยาลัยนครราชสีมา
17. ดร.กุศล บอกบุญ	ครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
18. ดร.จักรพงษ์ ทิพสุนเนิน	นักวิชาการศาสนา สศปส. เขต 14

สำนักงาน วัดกุศลสมาคร แขวงสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร

โทร.ดร.สุรียา แสงอินตา 094-464-5352

เว็บไซต์วารสาร <https://so09.tci-thaijo.org/index.php/nsc>

บทบรรณาธิการ

คณะกองบรรณาธิการประจำวารสาร ขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเผยแพร่บทความ และเนื้อหาต่างๆ ทางวิชาการในเล่มนี้ ขอขอบคุณในความไว้วางใจทุกท่านที่ให้ความเชื่อมั่นแก่ทีมงานด้วยดีตลอดมาหวังเป็นอย่างยิ่งว่า วารสารเสีียงธรรมจากมหายาน เล่มนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคม เพื่อการเรียนรู้ และพัฒนาปัญญาอื่นๆ ขึ้นสืบไป

กองบรรณาธิการ

สารบัญ

//บทความวิชาการ
เรื่อง

ที่

พระพุทธศาสนาหายาน (อนันนิกาย) ในประเทศไทย
สุรียา แสงอินตา

1

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม
แผนกสามัญศึกษา เขต 14
พระกิตติ คั่นหิว (หาญชัย)

7

การพัฒนาโรงเรียนให้เป็นเลิศในประเทศไทย
นายทองพิณ เมืองซอง

15

กลยุทธ์การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมในยุคปัจจุบัน: แนวทางบูรณาการ
พระพุทธศาสนศึกษาและการจัดการศึกษาเชิงคุณภาพ
พระทินวงศ์ คั่นหม่าง (วงศ์แวง)

20

กลยุทธ์การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมยุคใหม่: การบูรณาการพระพุทธศาสนศึกษา
กับคุณภาพการศึกษาและเครือข่ายความร่วมมือภาคส่วนต่าง ๆ
ดร.จักรพงษ์ ทิพสูงเนิน

27

พระพุทธศาสนาเถรวาท (อนัมมิกาย) ในประเทศไทย

Mahayana Buddhism (Anam Nikaya) in Thailand

ดร.สุริยา แสงอินตา
สำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเขต 14
Dr. Suriya Saeng-in-ta
Office of the Buddhist Studies Area, General Education Division, Area 14
Corresponding Author E-mail : Suriya-00-00@htomail.com

(วันที่รับบทความ : 9 ธันวาคม 2024; วันแก้ไขบทความ : 26 ธันวาคม 2024; วันที่ตอบรับบทความ : 26 ธันวาคม 2024)

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย โดยให้ความสนใจกับอนัมมิกาย ซึ่งมีรากฐานมาจากเวียดนาม การวิจัยมุ่งเน้นถึงประวัติความเป็นมา พัฒนาการทางความเชื่อ พิธีกรรม การปฏิบัติศาสนกิจ ตลอดจนบทบาทของอนัมมิกายในสังคมพุทธไทย การวิเคราะห์ครอบคลุมมิติทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ความเชื่อทางศาสนา รวมถึงการปรับตัวของชุมชนชาวไทยเชื้อสายเวียดนามเพื่อธำรงรักษาหลักธรรมมหายาน อนัมมิกายยังเป็นสะพานเชื่อมโยงความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและศาสนาระหว่างไทยและเวียดนาม ตลอดจนภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการดำรงอยู่ของอนัมมิกายในประเทศไทยมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างความหลากหลายทางศาสนา ความเข้าใจข้ามวัฒนธรรม และความสมานฉันท์ในสังคมไทย

คำสำคัญ : พระพุทธศาสนา, มหายาน, อนัมมิกาย, ประเทศไทย

Abstract

This article aims to examine Mahayana Buddhism in Thailand, focusing on the Anam Nikaya, which has its roots in Vietnam. The study explores the history, beliefs, rituals, religious practices, and social role of the Anam Nikaya within Thai Buddhist society. The analysis encompasses historical, cultural, and religious dimensions, as well as how Vietnamese-Thai communities adapt to preserve Mahayana teachings. The Anam Nikaya also serves as a bridge linking cultural and religious relations between Thailand, Vietnam, and the broader Southeast Asian region. The findings reveal that the presence of the Anam Nikaya in Thailand is instrumental in promoting religious diversity, cross-cultural understanding, and social harmony within Thai society.

Keywords: Buddhism, Mahayana, Anam Nikaya, Thailand

บทนำ

พระพุทธศาสนาในประเทศไทยนับเป็นรากฐานสำคัญของสังคมไทยมาเป็นเวลาช้านาน โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาเถรวาทซึ่งได้รับการสนับสนุนจากราชสำนักและสถาบันสงฆ์ จนกลายเป็นศาสนาหลักประจำชาติ อย่างไรก็ตาม ในสังคมไทยยังปรากฏร่องรอยของพระพุทธศาสนamahayana ที่เข้ามาผ่านการติดต่อแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมและการค้ากับประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมถึงเวียดนาม ซึ่งมีบทบาทอย่างสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนamahayana อนันนิกายให้หยั่งรากลึกในสังคมไทย

การศึกษาพระพุทธศาสนamahayana ในประเทศไทย โดยเฉพาะอนันนิกาย มีความสำคัญเนื่องจากช่วยเปิดมุมมองเชิงเปรียบเทียบทางวัฒนธรรมและศาสนา เปิดเผยความหลากหลายทางความเชื่อและพิธีกรรมที่ดำรงอยู่ภายใต้กรอบใหญ่ของพระพุทธศาสนา การทำความเข้าใจองค์ประกอบเหล่านี้ไม่เพียงแต่ให้ความรู้เชิงประวัติศาสตร์และปรัชญาศาสนา หากยังช่วยให้เข้าใจบทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมเวียดนาม ตลอดจนความเป็นพลวัตของชุมชนผู้อพยพที่นำเอามรดกทางศาสนาเข้ามาในสังคมไทย

บทความนี้จะกล่าวถึงความหมายของพระพุทธศาสนamahayana อนันนิกาย ประวัติความเป็นมา ลักษณะเชิงโครงสร้างของความเชื่อ การปฏิบัติพิธีกรรม วัฏวาราม คัมภีร์และตำรา ตลอดจนบทบาทของอนันนิกายต่อสังคมและวัฒนธรรมไทย พร้อมทั้งวิเคราะห์สถานภาพในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต

1. ความหมายและลักษณะทั่วไปของพระพุทธศาสนamahayana อนันนิกาย

อนันนิกาย (Annamnikai) เป็นพระพุทธศาสนamahayana รูปแบบหนึ่งที่สืบทอดจากคติและแนวทางการปฏิบัติของเวียดนาม เดิมชื่อ “อันนิกาย” เกี่ยวข้องกับดินแดนอันนัม หรืออันนาม (Annam) ซึ่งเป็นชื่อเรียกเวียดนามในสมัยโบราณ อนันนิกายมีแนวทางปฏิบัติเชิงมหายานที่เน้นการตรัสรู้เพื่อสัตว์ทั้งหลาย แสดงเมตตา การอุทิศสรวงสวรรค์ และยอมรับพระโพธิสัตว์เป็นผู้นำทางศาสนาและทางปฏิบัติ คำสอนของอนันนิกายมักผสมผสานระหว่างหลักมหายานกับขนบธรรมเนียมท้องถิ่น พิธีกรรม ตลอดจนคติความเชื่อในระดับชุมชน

2. ประวัติความเป็นมาของอนันนิกายในประเทศไทย

2.1 การเข้ามาของชาวเวียดนามในสยามการปรากฏตัวของอนันนิกายในประเทศไทยเกี่ยวข้องกับประวัติการอพยพของชาวเวียดนามเข้ามาในสยามตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีและต้นรัตนโกสินทร์ ชาวเวียดนามบางกลุ่มเข้ามาตั้งหลักแหล่งและสร้างชุมชนในพระนครและหัวเมืองต่าง ๆ การเข้ามานี้มักเกิดขึ้นด้วยเหตุผลทางการเมือง เศรษฐกิจ หรือการแสวงหาความมั่นคงทางชีวิต ในกระบวนการนี้ ชาวเวียดนามได้นำเอาความเชื่อและพิธีกรรมของอนันนิกายติดตัวมาด้วย

2.2 ราชสำนักและการอุปถัมภ์ ในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ราชสำนักไทยมีนโยบายทางการค้าและการทูตกับประเทศเพื่อนบ้าน ทำให้การแลกเปลี่ยนด้านวัฒนธรรมและศาสนามีความเข้มข้นขึ้น ชาวเวียดนามเชื้อสายจีนและเวียดนามที่ตั้งรกรากในสยามได้รับความคุ้มครองจากทางการ และสามารถตั้งวัดในแบบอนันนิกาย เช่น วัดอนันนิกายเหล่านี้จึงได้รับการอุปถัมภ์และค่อย ๆ แผ่ขยายในเขตเมืองใหญ่

2.3 บทบาทของคณะสงฆ์มหายาน พระสงฆ์อนันนิกายมีบทบาทสำคัญในการธำรงรักษาศิลปะ วิถีวัด และคำสอนในแบบมหายาน จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของชุมชนเวียดนามในไทย วัดมหายานอนันนิกายเป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณ เป็นที่ประกอบพิธีกรรมสำคัญ และยังเป็นที่ย้ายทอดภาษาจีนและเวียดนาม วรรณกรรม และศิลปะสลักเสลา

3. ความเชื่อและแนวคิดเชิงศาสนาของอนัมนิกาย

3.1 คำสอนมหายานอนัมนิกายยึดหลักมหายานที่เน้นการช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ โดยถือพระโพธิสัตว์ เช่น เจ้าแม่กวนอิม (อวโลกิเตศวร) เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติ ทางสายนี้เชื่อในพุทธเกษตร (Pure Land) และการสวดมนต์ขอความเมตตาจากพระโพธิสัตว์เพื่อก้าวสู่การตรัสรู้และหลุดพ้น

3.2 ผสมผสานคติท้องถิ่นอนัมนิกายในไทยมีการปรับตัวเข้ากับบริบทท้องถิ่น เช่น การเคารพบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อพื้นบ้าน การผสมผสานพิธีกรรมที่คล้ายคลึงกับศาสนาพื้นเมืองบางส่วน และการเชื่อมโยงกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ในระดับชาวบ้าน

4. พิธีกรรมและเทศกาลทางศาสนา

4.1 พิธีกรรมทางศาสนาวัตดอนัมนิกายในไทยมักมีการประกอบพิธีกรรมสวดมนต์ การนั่งสมาธิ และการเจริญพระพุทธรูปในแบบมหายาน เน้นการระลึกถึงพระโพธิสัตว์ สวดพระคัมภีร์ต่าง ๆ เช่น คัมภีร์มหายานและบทสวดอุทิศส่วนกุศลเพื่อญาติพี่น้องที่ล่วงลับ

4.2 เทศกาลสำคัญ เทศกาลที่สำคัญในอนัมนิกาย เช่น วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา และวันเข้าพรรษา มีการปรับตัวให้สอดคล้องกับประเพณีไทย ขณะเดียวกันยังมีเทศกาลเฉพาะทางมหายาน เช่น การสักการะเจ้าแม่กวนอิม หรือการอุทิศส่วนกุศลครั้งใหญ่ (สารทจีนและเทศกาลตั้งใจโย) ซึ่งมีลักษณะผสมผสานระหว่างความเชื่อจีน เวียดนาม และไทย

5. ศิลปะ สถาปัตยกรรม และวรรณกรรมทางศาสนา

5.1 สถาปัตยกรรมวัดวัตดอนัมนิกายในไทยมีลักษณะผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมจีน เวียดนาม และไทย เช่น หลังคาวัดแบบจีน รูปสลักพระโพธิสัตว์แบบจีน-เวียดนาม ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่แสดงพุทธประวัติในรูปแบบมหายาน วัดเหล่านี้มักตั้งอยู่ในเขตชุมชนชาวไทยเชื้อสายเวียดนามและจีนในเมืองหลวงหรือเมืองท่า

5.2 วรรณกรรมและคัมภีร์พระสงฆ์อนัมนิกายศึกษาคัมภีร์มหายาน และอรรถกถาทางพระพุทธศาสนาที่แปลมาจากภาษาจีนและเวียดนาม วรรณกรรมทางศาสนายังรวมถึงคู่มือปฏิบัติ พิธีกรรม บทสวดพระโพธิสัตว์ บทสวดมนต์เรียกขานพระนามพระอมิตาภะพุทธะ และตำนานทางพุทธศาสนาที่เผยแพร่กันในชุมชน

6. ชุมชนอนัมนิกายในสังคมไทย

6.1 การปรับตัวของชุมชนชุมชนอนัมนิกายมีการปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทย เช่น การใช้ภาษาไทยในการสื่อสาร การผสมผสานประเพณีไทยในการทำบุญตักบาตร การบริจาคทาน และการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา ร่วมกับชุมชนเถรวาทในพื้นที่ใกล้เคียง การปรับตัวนี้ทำให้ชุมชนอนัมนิกายสามารถดำรงอยู่ได้อย่างต่อเนื่องโดยไม่ขัดแย้งกับรากเหง้าทางวัฒนธรรมเดิม

6.2 ความสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจวัตดอนัมนิกายเป็นศูนย์กลางการพบปะของชาวเวียดนามเชื้อสายไทย การแลกเปลี่ยนด้านศิลปวัฒนธรรม อาหาร อาชีพ การสร้างเครือข่ายธุรกิจขนาดเล็ก รวมไปถึงความสัมพันธ์กับชุมชนศาสนาอื่น ๆ ในพื้นที่ ทำให้อนัมนิกายไม่เพียงเป็นแหล่งศาสนา หากยังเป็นพื้นที่สังคมและเศรษฐกิจของชุมชน

7. บทบาทของอนันมิกายในมิติระหว่างประเทศ

7.1 ความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม การคงอยู่ของอนันมิกายในไทยสะท้อนการเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมและศาสนาระหว่างไทยและเวียดนาม วัดอนันมิกายบางแห่งมีการแลกเปลี่ยนพระสงฆ์ นักวิชาการ และผู้ปฏิบัติธรรมกับวัดในเวียดนาม การจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมร่วมกันทำให้สายสัมพันธ์สองประเทศแน่นแฟ้นขึ้น

7.2 บทบาทในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้พระพุทธรูปศาสนาหายานอนันมิกายในไทยยังส่งอิทธิพลต่อการพัฒนาทางพุทธศาสนาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องจากไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม วัดอนันมิกายจึงเป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยว นักวิชาการ และผู้สนใจมาศึกษาแนวทางมหายานในบริบทของภูมิภาค

8. สถานภาพปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต

8.1 สภาพในยุคโลกาภิวัตน์ในยุคโลกาภิวัตน์ การไหลบ่าทางวัฒนธรรมและข้อมูลข่าวสารมีผลต่ออนันมิกาย วัดบางแห่งปรับตัวโดยใช้เทคโนโลยีสื่อสาร โซเชียลมีเดีย เพื่อเผยแผ่พระธรรมคำสอนในวงกว้าง เข้าถึงคนรุ่นใหม่ ทั้งชาวไทยและชาวเวียดนามเชื้อสายไทยในยุคสมัยใหม่

8.2 ความท้าทายแม้อนันมิกายจะสามารถดำรงอยู่ในไทยได้ แต่ก็เผชิญกับความท้าทาย เช่น จำนวนนักบวชลดลง การแทรกซึมของวัฒนธรรมบริโภคนิยมที่ลดความเข้มข้นทางศาสนา รวมถึงการขาดผู้สืบทอดคำสอนรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ความต้องการแสวงหาความสงบทางใจและการเปิดรับความหลากหลายทางศาสนาของคนรุ่นใหม่ อาจสร้างโอกาสใหม่ในการเผยแผ่อนันมิกาย

8.3 แนวทางสู่อนาคตเพื่อธำรงรักษาอนันมิกายในสังคมไทย จำเป็นต้องส่งเสริมงานวิจัยทางพุทธศาสนา มหายาน การแปลคัมภีร์สำคัญเป็นภาษาไทย พัฒนาพื้นที่การศึกษาและปฏิบัติธรรมที่ทันสมัย รวมถึงการเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างวัดอนันมิกายกับสถาบันการศึกษา และองค์กรพระพุทธศาสนาในระดับชาติและนานาชาติ

สรุป

พระพุทธรูปศาสนาหายานอนันมิกายมีบทบาทสำคัญในสังคมไทยในฐานะหนึ่งในสายธารของพระพุทธศาสนาที่เข้ามาเสริมสร้างความหลากหลาย ศาสตร์และศิลป์ทางศาสนา วัดอนันมิกายและชุมชนเวียดนามในไทยได้ช่วยประสานความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม ตลอดจนทำให้สังคมไทยสามารถเข้าถึงมิติทางจิตวิญญาณที่หลากหลายยิ่งขึ้น แม้จะต้องเผชิญกับความท้าทายในยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แต่การปรับตัว การธำรงคุณค่า การเผยแผ่คำสอน และการส่งต่อมรดกทางจิตวิญญาณจากรุ่นสู่รุ่น ย่อมจะช่วยให้อนันมิกายสามารถยืนหยัดอยู่ในกระแสวัฒนธรรมไทยและภูมิภาคต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2550). สารานุกรมพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.
- จิราภรณ์ หลงประเสริฐ. (2560). “ศาสนาและชาติพันธุ์: การปรับตัวของชุมชนชาวเวียดนามในประเทศไทย.” วารสารสังคมศาสตร์, 34(2): 45–67.
- ประยุทธ์ สิทธิพันธ์. (2545). มหายานในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พัชรินทร์ จิตติพัฒน์. (2558). “ลัทธิความเชื่อในวัดอนัมมิกายแห่งกรุงเทพมหานคร: ศึกษากรณีวัดสมณานัมมิกาย.” วารสารศิลปวัฒนธรรม, 27(3): 110–128.
- มานิต วัฒนังกูร. (2552). พุทธศาสนาในไทย: การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์วัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- วิโรจน์ ภูวราทิตย์. (2561). “การเชื่อมโยงทางศาสนาและวัฒนธรรมระหว่างไทย-เวียดนามผ่านอนัมมิกาย.” วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา, 12(1): 75–90.
- สมาน สุมิตรกุล. (2553). พัฒนาการของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Heinrich Dumoulin. (2005). Zen Buddhism: A History, Vol. 2: Japan. Bloomington: World Wisdom (แหล่งอ้างอิงมหายานเชิงเปรียบเทียบ).
- Charles B. Jones. (1999). Buddhism in Taiwan: Religion and the State, 1660–1990. Honolulu: University of Hawai'i Press (เพื่อเปรียบเทียบแนวปฏิบัติในภูมิภาคเอเชีย).
- Nguyễn Tài Thư. (2008). The History of Buddhism in Vietnam. Washington, D.C.: Library of Congress (แหล่งข้อมูลเกี่ยวกับรากฐานมหายานในเวียดนาม).
- Elizabeth Guthrie. (2004). “Buddhist Practices and Beliefs in Cambodia.” ใน John Whalen-Bridge และ Pattana Kitiarsa (บก.), Buddhist Dynamics in Premodern and Modern Southeast Asia, Singapore: ISEAS.
- G. Coedès. (1968). The Indianized States of Southeast Asia. Honolulu: University of Hawai'i Press (อ้างอิงบริบททางศาสนาในภูมิภาค).
- ไพศาล จันปาน. (2560). “การศึกษาภาพสลักพระโพธิสัตว์ในวัดมหายานอนัมมิกาย.” วารสารศิลปกรรมศาสตร์, 21(1): 99–115.
- พูนสุข พันธุ์ไพบูลย์. (2559). การปฏิรูปพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อมรศักดิ์ กิ่งแก้ว. (2563). “ชุมชนชาวเวียดนามในภาคกลางของไทย: การดำรงและฟื้นฟูประเพณีทางศาสนา.” วารสารสังคมวัฒนธรรม, 10(2): 55–73.
- ศุภชัย ปัญจทรัพย์. (2555). “อนัมมิกายกับความสัมพันธ์ด้านศาสนาระหว่างไทยและเวียดนาม.” วารสารประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์, 3(1): 40–60.
- Donald S. Lopez Jr. (2002). A Modern Buddhist Bible. Princeton: Princeton University Press (เพื่อเปรียบเทียบแนวคิดมหายานสมัยใหม่).
- Peter Harvey. (2013). An Introduction to Buddhism: Teachings, History and Practices. Cambridge:

Cambridge University Press.

Robert Buswell Jr. & Donald S. Lopez Jr. (2013). *The Princeton Dictionary of Buddhism*. Princeton: Princeton University Press.

สมเดช โปธิเพียร. (2562). “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาหายานผ่านสื่อสังคมออนไลน์.” *วารสารมนุษยศาสตร์ออนไลน์*, 5(2): 22–38.

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 14
 School of Buddhist Studies, General Education Department
 Affiliated with the Office of the Buddhist Studies Area, General Education
 Department, Area 14

พระกิตติ คั่นทิว(หาญชัย)
 นักวิชาการอิสระ
 Phrakitti Khanhue (Hanchai)
 Independent scholar
 Corresponding Author E-mail : na-00-00@hotmail.com

(วันที่รับบทความ : 9 ธันวาคม 2024; วันแก้ไขบทความ : 26 ธันวาคม 2024; วันตอบรับบทความ : 26 ธันวาคม 2024)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาลักษณะการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 14 ซึ่งประกอบด้วย 3 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนกุศลสมาครวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร โรงเรียนสุนทรประดิษฐ์วิทยาลัย จังหวัดอุดรธานี และโรงเรียนศรีวิชาวิทยา จังหวัดนครปฐม การศึกษาในครั้งนี้มุ่งพิจารณาโครงสร้างหลักสูตร แนวทางการบริหารจัดการ การพัฒนาบุคลากร ระบบประเมินผล และการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมถึงความท้าทายและแนวโน้มในอนาคต โดยบทความอาศัยการทบทวนวรรณกรรม การวิเคราะห์เชิงนโยบาย และกรณีศึกษาที่มีอยู่ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการปรับตัวเพื่อรองรับสังคมสมัยใหม่ การบูรณาการความรู้ทางวิชาการกับพระพุทธศาสนา และการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในเขต 14 ให้สามารถสืบสานและพัฒนาการศึกษาคุณธรรมสงฆ์ไทยได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : โรงเรียน, แผนกสามัญศึกษา

Abstract

This article aims to examine the characteristics of monastic general education schools under the jurisdiction of District 14, namely Kuson Samakhon Wittayalai School in Bangkok, Sunthornpradit Wittayalai School in Udon Thani, and Sriwicha Wittaya School in Nakhon Pathom. The study focuses on curriculum structure, administrative management, teacher development, evaluation methods, and community participation, as well as challenges and future trends. Drawing on literature reviews, policy analyses, and existing case studies, the findings highlight the importance of adaptation to modern society, the integration of academic and Buddhist doctrinal knowledge, and the support from relevant agencies. These factors contribute to sustaining and enhancing the quality of monastic general education in District 14, ensuring the enduring role of Thai monastic education in the contemporary era.

Keywords: School, General Education Department

บทนำ

การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา คือการจัดการศึกษาที่เปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรและ ผู้เรียนในสถานศึกษาเชิงพุทธได้เรียนรู้ทั้งวิชาสามัญและพระพุทธศาสนาไปพร้อมกัน ระบบนี้มีเป้าหมายเพื่อพัฒนา คุณภาพบุคลากรทางศาสนาให้มีศักยภาพในสังคมสมัยใหม่ สามารถนำหลักธรรมวินัยมาตอบสนองความต้องการ ทางปัญญาและจิตวิญญาณของสังคม รวมทั้งส่งเสริมความเข้าใจอันลึกซึ้งต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นและการ เปลี่ยนแปลงทางสังคม

สำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 14 เป็นหนึ่งในพื้นที่สำคัญที่ดำเนินงาน ดังกล่าว โดยในเขตนี้มีโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จำนวน 3 แห่ง ได้แก่

1. วิทยาลัยนฤมลสมาครวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
2. วิทยาลัยสุนทรประดิษฐ์วิทยาลัย จังหวัดอุดรธานี
3. วิทยาลัยศรีวิชาวิทยา จังหวัดนครปฐม

บทความนี้จะวิเคราะห์โครงสร้างหลักสูตร แนวทางการบริหารจัดการ รูปแบบการเรียนการสอน บทบาท ครุพระสอนศีลธรรมและครูฆราวาส ความท้าทายในการจัดการศึกษา ตลอดจนแนวทางการพัฒนาในอนาคตเพื่อ ยกย่องคุณภาพการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในบริบทของทั้งสามโรงเรียนดังกล่าว

1. บริบทการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 14 สำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 14 มีหน้าที่กำกับ ดูแล และประสานงานระหว่างสถานศึกษาพระปริยัติธรรมในพื้นที่ เป้าหมาย คือส่งเสริมการเรียนการสอนที่ได้มาตรฐาน สร้างความเชื่อมโยงระหว่างการศึกษาด้านพระธรรมวินัยกับความรู้ สมัยใหม่ หลักสูตรที่ใช้ส่วนใหญ่ยึดตามมาตรฐานกระทรวงศึกษาธิการ และผสมผสานกับวิชาพระปริยัติธรรมตาม นโยบายของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

โรงเรียนทั้งสามแห่งในเขต 14 มีความแตกต่างกันในด้านภูมิศาสตร์และบริบทชุมชน

โรงเรียนนฤมลสมาครวิทยาลัย: ตั้งอยู่ในเขตเมืองหลวง (กรุงเทพมหานคร) มีความหลากหลายทางสังคม และวัฒนธรรม เข้าถึงทรัพยากรการศึกษาและเทคโนโลยีค่อนข้างสะดวก

โรงเรียนสุนทรประดิษฐ์วิทยาลัย: ตั้งอยู่ในจังหวัดอุดรธานี ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีรากวัฒนธรรม อีสานเข้มแข็ง ชุมชนมีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นกับวัด สภาพเศรษฐกิจและสังคมอาจเรียบง่าย แต่มีความโดดเด่นใน การมีส่วนร่วมของชุมชน

โรงเรียนศรีวิชาวิทยา: ตั้งอยู่ในจังหวัดนครปฐม ภาคกลาง วัฒนธรรมและเศรษฐกิจหลากหลาย คล้ายกับ กรุงเทพฯ แต่ยังคงกลิ่นอายชนบทบางส่วน การเข้าถึงทรัพยากรไม่ยากจนเกินไป และมีเครือข่ายวัดและ สถาบันการศึกษาพุทธศาสนาเข้มแข็ง

2. โครงสร้างหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนทั้งสามโรงเรียนใช้หลักสูตรที่ประกอบด้วย วิชาสามัญ: ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ภาษาอังกฤษ สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะและเทคโนโลยี สารสนเทศ

วิชาพระพุทธศาสนา: พระธรรมวินัย พระอภิธรรม พระสูตร ประวัติพระพุทธรูปเจ้า หลักธรรมปฏิบัติ ศิล สมานธิ ปัญญา และวิชาบาลีในบางระดับแนวทางการสอนเน้นบูรณาการความรู้ด้านสามัญกับหลักธรรม เพื่อให้ ผู้เรียนเห็นความเชื่อมโยงระหว่างโลกทัศน์สมัยใหม่กับพระพุทธศาสนา การเรียนรู้ใช้กิจกรรมแบบมีส่วนร่วม สื่อ เทคโนโลยี และการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน

3. การบริหารจัดการศึกษาระหว่างสามโรงเรียน(1) โรงเรียนกุศลสมาครวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร:มีคณะกรรมการบริหารโรงเรียนที่ประกอบด้วยเจ้าอาวาส ผู้บริหาร ครูพระสอนศีลธรรม ครูฆราวาส และผู้แทนชุมชนเมืองที่มีความหลากหลายการบริหารเน้นความคล่องตัวและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการเรียนรู้ มีห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ห้องสมุดดิจิทัล และสื่อการสอนทันสมัยความท้าทายคือการแข่งขันกับระบบการศึกษาสามัญภายนอก เนื่องจากผู้เรียนอาจมีทางเลือกการศึกษาอื่น ๆ ในเมืองหลวง (2) โรงเรียนสุนทรประดิษฐ์วิทยาลัย จังหวัดอุดรธานี: การบริหารมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นสูง ชาวบ้านและศรัทธาสาธุชนมีบทบาทในการสนับสนุนทรัพยากร และจัดกิจกรรมเสริม เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ ผูกพันกับวัดเป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณสื่อการสอนอาจยังเป็นแบบดั้งเดิมควบคู่กับความพยายามนำเทคโนโลยีพื้นฐานมาใช้ที่เหมาะสม ความท้าทายคือการพัฒนาครูผู้สอนให้ทันสมัย และการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางวิชาการ (3) โรงเรียนศรีวิชาวินยา จังหวัดนครปฐม:การบริหารจัดการมีลักษณะผสมผสานระหว่างความทันสมัยแบบเมืองและวัฒนธรรมพื้นถิ่นมีความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาพระพุทธศาสนาในจังหวัดและภาคกลาง เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และพัฒนาหลักสูตรความท้าทายคือการรักษาสมดุลระหว่างคุณภาพวิชาการ กับภาระงานต่อประเพณีและกิจกรรมทางศาสนา

4. ครูพระสอนศีลธรรม ครูฆราวาส และบุคลากรการศึกษาในทั้งสามโรงเรียน ครูผู้สอนมีสองกลุ่มหลักคือ ครูพระสอนศีลธรรม: พระภิกษุที่มีพื้นฐานพระปริยัติธรรมแข็งแกร่ง เข้าใจหลักธรรมและวินัยพระสงฆ์เป็นอย่างดี และผ่านการพัฒนาทักษะการสอน ครูฆราวาส: ผู้เชี่ยวชาญในวิชาสามัญ เข้ามาช่วยเสริมทักษะด้านวิชาการสมัยใหม่ แต่อาจต้องปรับวิธีสอนให้สอดคล้องกับบริบทของนักเรียนที่เป็นพระภิกษุและสามเณร โรงเรียนในกรุงเทพฯ มีโอกาสเข้าถึงครูที่มีคุณสมบัติเพียบพร้อมหลากหลาย ขณะที่โรงเรียนในภูมิภาคอาจต้องเน้นการฝึกอบรมครูในพื้นที่ หรือเชิญวิทยากรภายนอกเข้ามาเป็นครั้งคราว

5. สื่อการสอนและเทคโนโลยีในแต่ละโรงเรียน โรงเรียนกุศลสมาครวิทยาลัย: เน้นสื่อดิจิทัล อินเทอร์เน็ต มัลติมีเดีย มีห้องคอมพิวเตอร์พร้อม โรงเรียนสุนทรประดิษฐ์วิทยาลัย: ยังใช้สื่อสิ่งพิมพ์ ผสมกับสื่อดิจิทัลพื้นฐาน ความท้าทายคือการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและอุปกรณ์ในบางพื้นที่ โรงเรียนศรีวิชาวินยา: มีลักษณะกึ่งกลาง มีการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม แต่ยังคงรักษาการใช้สื่อดั้งเดิมในการสอนพระธรรม

6. การประเมินผลคุณภาพการศึกษาทั้งสามโรงเรียนใช้เกณฑ์การประเมินคุณภาพที่คล้ายคลึงกัน ประกอบด้วยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสามัญและพระปริยัติธรรมความสามารถในการประยุกต์ใช้ธรรมะในชีวิตจริงของผู้เรียนอัตราการศึกษาต่อในระดับสูง และการเป็นพระนักเผยแผ่ที่มีคุณภาพความพึงพอใจของชุมชนต่อบทบาทของโรงเรียนในฐานะศูนย์กลางทางศาสนาและการศึกษา

7. ความท้าทายเฉพาะพื้นที่(1) โรงเรียนกุศลสมาครวิทยาลัย: การแข่งขันสูงในเมืองหลวง ต้องพัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัย และรักษาความสนใจของสามเณรที่มีทางเลือกศึกษาอื่น(2) โรงเรียนสุนทรประดิษฐ์วิทยาลัย: การขาดแคลนงบประมาณและครูผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยี ความจำเป็นในการเพิ่มคุณภาพสื่อการสอน การสื่อสารสองภาษา และการเพิ่มวิชาชีพเพื่อเตรียมพร้อมผู้เรียนสู่ตลาดแรงงาน(3) โรงเรียนศรีวิชาวินยา: ต้องสร้างความโดดเด่นทางวิชาการ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและชุมชนที่มีความหลากหลายทางเศรษฐกิจและสังคม

8. การมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายโรงเรียนในเมืองหลวงเช่นกุศลสมาครวิทยาลัย อาจต้องสร้างเครือข่ายกับสถาบันอุดมศึกษาและองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อพัฒนาหลักสูตรสากลโรงเรียนสุนทรประดิษฐ์วิทยาลัย มีความร่วมมือจากชุมชนชัดเจน สามารถใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างหลักสูตรที่เชื่อมโยงกับประเพณีอีสาน

โรงเรียนศรีวิชาวิทยา มีโอกาสเชื่อมกับสถาบันพระพุทธศาสนาในภาคกลาง และแลกเปลี่ยนวิธีสอนกับวัดใหญ่หรือมหาวิทยาลัยสงฆ์

9. การวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ทั้งสามโรงเรียนควรส่งเสริมงานวิจัยทางการศึกษา เช่น การศึกษาประสิทธิภาพของหลักสูตร เทคนิคการสอน การใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอน และประเมินคุณภาพครูผู้สอน ผลวิจัยเหล่านี้จะช่วยกำหนดทิศทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในอนาคต

10. นโยบายและการสนับสนุนจากหน่วยงานส่วนกลางสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 14 ควรมีบทบาทในการออกนโยบาย จัดสรรงบประมาณ ให้ทุนอบรมครู ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างสามโรงเรียน เพื่อยกระดับมาตรฐานการศึกษาให้ทัดเทียมกัน

11. การปรับปรุงหลักสูตรเพื่อตอบสนองโลกยุคใหม่ทั้งสามโรงเรียนอาจปรับหลักสูตรเพิ่มเติม ด้วยการสอดแทรกวิชาคอมพิวเตอร์ การสื่อสารภาษาอังกฤษ ความรู้ทางการเงิน เศรษฐกิจดิจิทัล และทักษะชีวิตที่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ควบคู่กับการรักษาแก่นแท้ทางพระพุทธศาสนา

12. การพัฒนาครูและบุคลากรผู้สอนการจัดอบรมพิเศษ เวิร์กช็อป แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูในสามโรงเรียน และการส่งครูไปศึกษาดูงานที่สถาบันการศึกษาอื่น ๆ จะช่วยยกระดับคุณภาพการสอน สร้างเครือข่ายวิชาชีพ และแลกเปลี่ยนแนวทางปฏิบัติที่ดี

13. การสร้างอัตลักษณ์สถานศึกษาโรงเรียนกุศลสมาครวิทยาลัย: อัตลักษณ์ความเป็นศูนย์กลางปริยัติธรรมในเมืองหลวง สร้างหลักสูตรที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมเมืองและเทคโนโลยีสมัยใหม่โรงเรียนสุนทรประดิษฐ์วิทยาลัย: อัตลักษณ์เชิงวัฒนธรรมอีสาน บูรณาการหลักธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นโรงเรียนศรีวิชาวิทยา: อัตลักษณ์ผสมผสานความเป็นเมืองกึ่งชนบท เชื่อมโยงวัฒนธรรมภาคกลางกับการศึกษาพุทธศาสนาแบบร่วมสมัย

14. การส่งเสริมกิจกรรมนอกหลักสูตรการจัดค่ายคุณธรรม การปฏิบัติธรรม กิจกรรมจิตอาสา การศึกษาดูงานนอกห้องเรียน และการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง จะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะสังคม และคุณธรรมจริยธรรม

15. ความเป็นสากลและนานาชาติโรงเรียนอาจพิจารณาเชื่อมโยงกับโรงเรียนพระพุทธศาสนาในต่างประเทศ การเรียนรู้ภาษาอังกฤษและภาษาอื่น ๆ สามารถขยายขอบเขตการศึกษาและเตรียมผู้เรียนให้พร้อมสู่เวทีสากล

16. บทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศในการพัฒนาอนาคตการใช้สื่อสังคมออนไลน์ แพลตฟอร์มอีเลิร์นนิ่ง การจัดทำคลังความรู้ดิจิทัล จะทำให้การเรียนรู้ยืดหยุ่น มีความหลากหลาย และเข้าถึงผู้เรียนได้กว้างขวางยิ่งขึ้น แม้ในโรงเรียนที่อยู่พื้นที่ห่างไกล

17. การขับเคลื่อนเชิงนโยบายระดับท้องถิ่นและระดับชาติควรมีการประสานงานระหว่างสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 14 กับภาครัฐ หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อสร้างนโยบายส่งเสริมการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม

18. การสนับสนุนทางการเงินและทรัพยากรโรงเรียนทั้งสามควรได้รับการสนับสนุนทางงบประมาณอย่างเพียงพอ เพื่อจัดซื้ออุปกรณ์การสอน ทุนการศึกษา หนังสือเรียนและสื่อดิจิทัล ตลอดจนจัดจ้างครูผู้เชี่ยวชาญ เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา

19. การประเมินความสำเร็จระยะยาวตัวชี้วัดความสำเร็จอาจารย์ อัตรากำลังศึกษาต่อของสามแคว้นในระดับสูงความสามารถในการเผยแพร่ธรรมะแก่สังคมความพึงพอใจของชุมชนต่อบทบาทของโรงเรียนการมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในด้านคุณภาพการศึกษาพระปริยัติธรรม

20. แนวโน้มและทิศทางในอนาคตด้วยการเปลี่ยนแปลงของสังคม เทคโนโลยี และความต้องการของผู้เรียน โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในเขต 14 ทั้งสามแห่งควรมุ่งสู่การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ปรับปรุงหลักสูตรตามบริบทภูมิภาคและโลกาภิวัตน์ และเน้นสร้างภาวะผู้นำทางจิตวิญญาณที่ตอบโจทย์ความท้าทายสมัยใหม่ อันจะช่วยธำรงคุณค่าสาระทางพระพุทธศาสนาและการศึกษาคณะสงฆ์ให้คงอยู่ยั่งยืน

สรุปโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 14 ทั้งสามแห่ง ได้แก่ โรงเรียนกุศลสมาครวิทยาลัย โรงเรียนสุนทรประดิษฐ์วิทยาลัย และโรงเรียนศรีวิชาวิทยา ล้วนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กับวิชาสามัญในบริบทที่แตกต่างกัน ความสำเร็จของการจัดการศึกษานี้ขึ้นอยู่กับ การปรับหลักสูตร พัฒนาบุคลากร ใช้เทคโนโลยี การวิจัยเพื่อพัฒนา สร้างความร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานภายนอก และมีนโยบายสนับสนุนอย่างเป็นระบบ การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบโรงเรียนทั้งสามสะท้อนให้เห็นศักยภาพและความหลากหลายของการจัดการศึกษาในภาคคณะสงฆ์ไทย ซึ่งเมื่อปรับตัวอย่างเหมาะสมย่อมจะส่งเสริมความเข้มแข็ง คุณภาพ และความยั่งยืนของการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2550). สารานุกรมพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.
- จรรยา ทศนวิจิตร. (2561). “การพัฒนาหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในภาคกลาง.” วารสารศึกษาศาสตร์, 28(3): 45–67.
- นพรัตน์ พุทธจักร. (2560). การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมในประเทศไทย: ประวัติและพัฒนาการ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประสิทธิ์ อินทรพิชัย. (2555). “คุณภาพผู้สอนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา: กรณีศึกษาศาสนสถานศึกษาในภาคเหนือ.” วารสารวิจัยการศึกษา, 13(2): 90–112.
- พิสิฐ สังฆะ. (2563). “ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของสามเณรในพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา.” วารสารพุทธจักรศึกษา, 5(1): 33–50.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2562). สถิติสถานศึกษาพระปริยัติธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สุภาชิต จันทร์สว่าง. (2561). “การประเมินคุณภาพการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา.” วารสารพุทธศาสนศึกษา, 17(2): 20–44.
- อัจฉรา สงวนสุข. (2564). “รูปแบบการพัฒนาครูพระสอนศีลธรรมในศตวรรษที่ 21.” วารสารวิทยาการศึกษา, 9(3): 55–73.
- อมรเทพ รัตนภิบาล. (2558). พระพุทธศาสนาและการศึกษาสามัญในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อินทร์ บุญรักษา. (2557). “การบูรณาการธรรมะในหลักสูตรสามัญเพื่อสร้างคุณธรรมในเยาวชน.” วารสารวิจัยมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 14(1): 110–128.
- สำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวง. (2560). แนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวง.
- สมเด็จ อัครธรรม. (2562). “ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา.” วารสารสังคมศึกษาและศาสนา, 11(2): 75–90.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2563). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และมาตรฐานการศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- อิสระ ปุณณะ. (2560). “การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาพระปริยัติธรรม.” วารสารเทคโนโลยีทางการศึกษา, 3(2): 40–60.
- ไตรรงค์ กิตติคุณ. (2561). ทางเลือกและทางรอดของการศึกษาคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- เสถียรธรรมสถาน. (2555). “บทบาทของวัดในการพัฒนาการศึกษา.” วารสารพุทธศาสนาเพื่อสังคม, 2(1): 33–48.
- วิเชียร ธรรมรักษ์. (2561). “การวัดและประเมินผลในพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา.” วารสารการประเมินทางการศึกษา, 5(3): 22–39.
- สถาบันพระพุทธศาสนาและพัฒนาสังคม. (2560). รายงานวิจัยการพัฒนาศักยภาพครูพระสอนศีลธรรม.

- กรุงเทพฯ: สถาบันพระพุทธศาสนาและพัฒนาสังคม.
- สมาคมครูพระปริยัติธรรม. (2562). “ประชุมวิชาการครูพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา.” เอกสารประกอบการประชุม, กรุงเทพฯ.
- พงศ์เทพ ประทานะวงศ์. (2564). “การสร้างเครือข่ายพัฒนาการศึกษาสามัญในวัด.” วารสารบริหารการศึกษา, 10(2): 50–68.

การพัฒนาโรงเรียนให้เป็นเลิศในประเทศไทย

Developing Excellent Schools in Thailand

นายทองพิน เมืองซอง

ผู้อำนวยการกองอำนวยการ สำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 14

Mr. Thongpin Muangsong

Director of the Office of the Administration, Office of the Buddhist Studies Area,

General Education Division, Area 14

Corresponding Author E-mail : thongpin16@gmail.com

(วันที่รับบทความ : 19 ธันวาคม 2024; วันแก้ไขบทความ : 26 ธันวาคม 2024; วันที่ตอบรับบทความ : 26 ธันวาคม 2024)

บทคัดย่อ

การพัฒนาโรงเรียนให้เป็นเลิศในประเทศไทยเป็นหัวใจสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษา เพื่อเตรียมผู้เรียนให้พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ที่มีความซับซ้อนและแข่งขันสูง โรงเรียนที่เป็นเลิศต้องส่งเสริมทั้งความรู้เชิงวิชาการ สมรรถนะด้านทักษะชีวิต และคุณธรรมจริยธรรม การบูรณาการแนวคิดทั้งในด้านนโยบาย การศึกษา การพัฒนาหลักสูตรที่มุ่งเน้นสมรรถนะ การสร้างครูมืออาชีพ การบริหารจัดการโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม และใช้ธรรมาภิบาล ตลอดจนการสนับสนุนจากชุมชน เครือข่าย และเทคโนโลยีสารสนเทศ จะเอื้อต่อการสร้างระบบการศึกษาที่เท่าเทียม มีคุณภาพ และยั่งยืน บทความนี้มีวัตถุประสงค์ในการนำเสนอแนวทางการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นเลิศในประเทศไทย ผ่านการทบทวนนโยบายศึกษาและมาตรฐานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนกลยุทธ์เชิงปฏิบัติที่ใช้ได้จริงในบริบทไทย

คำสำคัญ : การพัฒนา, โรงเรียนให้เป็นเลิศ

Abstract

Developing excellent schools in Thailand is crucial for improving educational quality and preparing learners to thrive in the complex, competitive 21st century. Such excellence involves not only academic knowledge but also life skills, moral values, and ethical attributes. Integrating national educational policies, competency-based curricula, professional teacher development, participatory school management guided by good governance, and support from communities, networks, and information technology can foster an equitable, high-quality, and sustainable education system. This article aims to propose strategies for developing excellent schools in Thailand by reviewing relevant educational policies, standards, and actionable approaches suitable to the Thai context

Keywords: development, school excellence

บทนำ

การศึกษาในศตวรรษที่ 21 เป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญในการพัฒนาทุนมนุษย์และสังคมไทยให้สามารถแข่งขันได้ในระดับนานาชาติ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2563) การพัฒนาโรงเรียนให้เป็นเลิศจึงเป็นภารกิจสำคัญที่มีความเกี่ยวข้องกับหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นคุณภาพของครูและบุคลากรทางการศึกษา แนวทางการบริหารจัดการสถานศึกษา การพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน และภาคีเครือข่าย ในบริบทของประเทศไทย ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้กำหนดนโยบายและมาตรการพัฒนาคุณภาพการศึกษาออกอย่างต่อเนื่อง ทั้งการปฏิรูปการศึกษา การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ (Competency-based Curriculum) การเสริมสร้างคุณภาพครูผ่านชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และการสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ (สพฐ., 2562; สมศ., 2562)

อย่างไรก็ตาม ความท้าทายที่เผชิญอยู่ในปัจจุบันคือ การแปรแนวคิดเชิงนโยบายไปสู่การปฏิบัติจริงในห้องเรียนและบริบทโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาโรงเรียนให้เป็นเลิศไม่เพียงต้องคำนึงถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหรือคะแนนสอบมาตรฐาน แต่ยังต้องคำนึงถึงคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนที่สามารถเผชิญโลกที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างยืดหยุ่น มีทักษะการคิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์ และมีจิตวิญญาณแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต (OECD, 2016; UNESCO Bangkok, 2015) อีกทั้งยังต้องเน้นการปลูกฝังจริยธรรม คุณธรรม ความรับผิดชอบต่อสังคม และเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ดังนั้น บทความนี้มีเป้าหมายเพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นเลิศในประเทศไทย โดยประมวลจากนโยบายด้านการศึกษา มาตรฐานการประเมินคุณภาพ ตลอดจนงานวิจัยและแนวปฏิบัติที่ดีที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล เนื้อหาในบทความจะกล่าวถึงแนวคิดเรื่องโรงเรียนที่เป็นเลิศ สภาพการณ์ปัจจุบันของการศึกษาไทย มาตรการและกลยุทธ์ในการพัฒนาคุณภาพโรงเรียน ตลอดจนการบูรณาการทรัพยากร เทคโนโลยี และเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาการศึกษาที่มั่นคงและยั่งยืนในอนาคต

1. แนวคิดและความสำคัญของการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นเลิศ

การพัฒนาโรงเรียนให้เป็นเลิศมิใช่เพียงการปรับปรุงด้านใดด้านหนึ่ง แต่คือกระบวนการยกระดับคุณภาพในทุกมิติของโรงเรียน ตั้งแต่การออกแบบนโยบายการศึกษา การจัดการหลักสูตรและการเรียนการสอน คุณภาพครูและบุคลากร การบริหารทรัพยากร ไปจนถึงการสร้างสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ตลอดจนการพัฒนาเชิงระบบ (systemic reform) ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและบูรณาการ การพัฒนาโรงเรียนให้เป็นเลิศจึงมีความหมายถึงการสร้างสถานศึกษาที่สามารถผลิตผู้เรียนที่พร้อมด้วยความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิตในสังคมโลก (World Bank, 2018)

โรงเรียนที่เป็นเลิศนั้นคาดหวังให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ (critical thinking) ความคิดสร้างสรรค์ (creativity) ความสามารถในการสื่อสาร (communication) และการทำงานร่วมกัน (collaboration) หรือที่เรียกว่าทักษะ 4C ของศตวรรษที่ 21 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2563) นอกจากนี้ยังต้องมีทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การแก้ปัญหา และคุณธรรมจริยธรรมที่แข็งแกร่ง การพัฒนาเช่นนี้ต้องอาศัยการบริหารจัดการและการออกแบบการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับแนวคิดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (learner-centered approach) และการเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning)

2. นโยบายและกรอบมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโรงเรียนในประเทศไทย

ประเทศไทยได้กำหนดนโยบายด้านการศึกษาและมาตรฐานต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นเลิศ ตัวอย่างเช่น นโยบายไทยแลนด์ 4.0 (Thailand 4.0) ที่เน้นการพัฒนาคนสู่เศรษฐกิจฐานความรู้ และนวัตกรรม บูรณาการกับแผนการปฏิรูปการศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2563) นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ได้เสนอแนวทางพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ (Competency-based Curriculum) เพื่อให้ผู้เรียนมีสมรรถนะที่สอดคล้องกับความต้องการของโลกยุคใหม่ (สพฐ., 2562)

ในส่วนของ การประเมินคุณภาพภายนอก สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ได้พัฒนาเกณฑ์การประเมินที่เน้นการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่งเสริมให้โรงเรียนปรับตัวและพัฒนาอย่างเป็นระบบ ไม่ใช่เพียงเพื่อผ่านการประเมินแต่เพียงอย่างเดียว (สมศ., 2562) การมีกรอบแนวทางเหล่านี้ช่วยให้โรงเรียนทราบทิศทางการพัฒนาและสามารถปรับปรุงตนเองให้สอดคล้องกับมาตรฐานและความคาดหวังของสังคม

3. การพัฒนาหลักสูตรและรูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ความเป็นเลิศ

หลักสูตรที่มุ่งเน้นสมรรถนะเป็นหนึ่งในกลยุทธ์สำคัญในการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นเลิศ โดยมุ่งเน้นที่ผลลัพธ์ทางการเรียนรู้ (learning outcomes) มากกว่าการท่องจำเนื้อหา ผู้เรียนจะได้รับโอกาสในการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ (hands-on experience) การแก้ปัญหาจริง (problem-based learning) การเรียนรู้แบบโครงงาน (project-based learning) และการบูรณาการเทคโนโลยีในการเรียนการสอน (UNESCO Bangkok, 2015; OECD, 2016) การปรับปรุงหลักสูตรให้เชื่อมโยงกับชีวิตจริง ชุมชน และประสบการณ์ของผู้เรียน จะช่วยสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นและเห็นคุณค่าของการเรียนรู้

นอกจากนี้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Active Learning ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีบทบาทเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเองผ่านกระบวนการคิด วิเคราะห์ และสะท้อนผล การใช้สื่อและเทคโนโลยีดิจิทัลในการเรียนรู้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเข้าถึงแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย และสามารถปรับรูปแบบการเรียนรู้ให้ตรงกับความสนใจและความสามารถเฉพาะตัว (personalized learning) อีกทั้งยังเพิ่มโอกาสในการเรียนรู้นอกห้องเรียน ทั้งในรูปแบบออนไลน์และออฟไลน์

4. การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา

ครูเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการเรียนรู้ในโรงเรียนที่เป็นเลิศ การพัฒนาครูในทุกมิติเพื่อให้ครูมีความรู้ความสามารถรอบด้าน มีทักษะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และสามารถใช่วิธีสอนเชิงรุก (active teaching) จะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น (OECD, 2016) การเสริมสร้างให้ครูมีส่วนร่วมในชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) จะช่วยให้ครูแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ประสบการณ์ และแนวปฏิบัติที่ดี ตลอดจนสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครูด้วยตนเอง

นอกจากนี้ การพัฒนาศักยภาพของผู้บริหารโรงเรียนก็มีความสำคัญเช่นกัน ผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล เข้าใจแนวโน้มของการศึกษาโลก และสามารถบริหารจัดการสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล (good governance) จะช่วยสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนที่เอื้อต่อการพัฒนาและส่งเสริมให้ครูและบุคลากรอื่น ๆ ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและมีความสุข

5. การบริหารจัดการเชิงคุณภาพและการมีส่วนร่วมของชุมชน

โรงเรียนที่เป็นเลิศต้องมีการบริหารจัดการที่เป็นระบบ โปร่งใส และเน้นผลลัพธ์เชิงคุณภาพ การใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ (evidence-based management) ในการวางแผนและติดตามผลการดำเนินงาน ช่วยให้สามารถปรับปรุงกลยุทธ์และนโยบายได้อย่างแม่นยำ การสร้างภาคีเครือข่ายร่วมกับผู้ปกครอง ชุมชน ภาคเอกชน และหน่วยงานอื่น ๆ ในท้องถิ่นจะเสริมทรัพยากรและองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการพัฒนาโรงเรียน (สพฐ., 2562) ความร่วมมือจากชุมชนและเครือข่ายสามารถมาในรูปแบบของการสนับสนุนด้านทุนทรัพยากร การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การพัฒนาครู และการร่วมมือกันกำหนดทิศทางการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการของสังคม การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้จะช่วยให้โรงเรียนสามารถปรับตัวและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงในเศรษฐกิจและสังคมโลก

6. บทบาทของเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา

เทคโนโลยีดิจิทัลมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นเลิศ ทั้งในแง่ของการจัดการเรียนรู้ การบริหารจัดการ และการสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การใช้ระบบบริหารสถานศึกษาแบบดิจิทัล (Digital School Management) ช่วยให้ข้อมูลต่าง ๆ ถูกจัดเก็บและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ ช่วยในการตัดสินใจของผู้บริหารและติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียนได้อย่างใกล้ชิด (World Bank, 2018) ในมิติการเรียนการสอน การนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้แบบผสมผสาน (blended learning) การเรียนรู้ออนไลน์ และการประเมินผลแบบเรียลไทม์ ช่วยให้ผู้เรียนมีประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลายและท้าทายความสามารถของตนเอง นอกจากนี้ การส่งเสริมนวัตกรรมการเรียนรู้ เช่น ห้องเรียนกลับทาง (flipped classroom) โมเดลการเรียนรู้ด้วยเกม (game-based learning) หรือการนำวิธีการเรียนรู้แบบเสมือนจริง (virtual reality) เข้ามาใช้ ช่วยกระตุ้นความสนใจและแรงบันดาลใจของผู้เรียน

7. ความท้าทายและโอกาสในการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นเลิศในบริบทไทย

แม้ว่าการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นเลิศจะมีแนวทางและนโยบายรองรับ แต่ก็ยังคงเผชิญความท้าทายในบริบทไทย เช่น ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในพื้นที่ชนบท ข้อจำกัดด้านงบประมาณและบุคลากร ความไม่ต่อเนื่องในการปฏิรูปการศึกษาตามวาระทางการเมือง ตลอดจนการปรับตัวของครูและผู้บริหารต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและแนวคิดใหม่ ๆ (UNESCO Bangkok, 2015)

อย่างไรก็ตาม มีโอกาสและช่องทางในการพัฒนาที่สามารถเป็นไปได้ เช่น การพัฒนาเครือข่ายระหว่างโรงเรียน การใช้เทคโนโลยีเพิ่มโอกาสการเรียนรู้ในพื้นที่ห่างไกล การสร้างแรงจูงใจให้ครูเข้าสู่เส้นทางความก้าวหน้าในวิชาชีพ การบูรณาการศิลปะ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นลงในหลักสูตร ตลอดจนการสนับสนุนจากภาคประชาสังคมและภาคเอกชนที่จะช่วยเสริมทรัพยากรและนวัตกรรม

บทสรุป

การพัฒนาโรงเรียนให้เป็นเลิศในประเทศไทยเป็นกระบวนการเชิงระบบที่ต้องอาศัยการบูรณาการในหลายมิติ ตั้งแต่ระดับนโยบาย กระบวนการบริหารจัดการ ไปจนถึงการเรียนรู้ในห้องเรียน การเน้นสมรรถนะของผู้เรียน ทักษะศตวรรษที่ 21 และคุณค่าทางจริยธรรม ความเป็นมืออาชีพของครูและผู้บริหาร ตลอดจนความร่วมมือของชุมชนและเครือข่าย รวมถึงการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา ล้วนมีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนสู่ความเป็นเลิศ หากภาคส่วนที่เกี่ยวข้องสามารถประสานความร่วมมือและขับเคลื่อนเชิงนโยบายสู่การปฏิบัติได้อย่างต่อเนื่อง โรงเรียนไทยจะสามารถยกระดับคุณภาพการศึกษา สร้างโอกาสในการเรียนรู้ที่เท่าเทียม และเตรียมผู้เรียนให้พร้อมสู่นาาคตที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2563). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 (ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.). (2562). แนวทางพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ. กรุงเทพฯ: สพฐ.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (สมศ.). (2562). เกณฑ์การประเมินคุณภาพภายนอกกรอบใหม่. กรุงเทพฯ: สมศ.
- OECD. (2016). Education in Thailand: An OECD-UNESCO Perspective. Paris: OECD Publishing.
- UNESCO Bangkok. (2015). Education Policy Review: Thailand. Bangkok: UNESCO.
- World Bank. (2018). Thailand Economic Monitor: Technological Disruption – Opportunities and Challenges for Thailand. Washington D.C.: World Bank.

กลยุทธ์การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมในยุคปัจจุบัน: แนวทางบูรณาการ พระพุทธศาสนศึกษาและการจัดการศึกษาเชิงคุณภาพ

Management strategies of Buddhist schools in the present era: Integrating
Buddhist studies and quality educational management

พระทินวงศ์ คั่นหม่าง (วงศ์แวง)

หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Phra Thinwong Khanmang (Wongwaeng)

Master of Education Program in Buddhist Educational Administration, Mahachulalongkornrajavidyalaya
University

Corresponding Author E-mail : tinwong 95@gmail.com

(วันที่รับบทความ : 13 ธันวาคม 2024; วันแก้ไขบทความ : 26 ธันวาคม 2024; วันตอบรับบทความ : 26 ธันวาคม 2024)

บทคัดย่อ

การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมในยุคปัจจุบันเผชิญความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี และความคาดหวังด้านคุณภาพการศึกษา การส่งเสริมพระพุทธศาสนศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทปัจจุบันและการยกระดับคุณภาพการเรียนการสอนจึงเป็นภารกิจสำคัญ บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางกลยุทธ์การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่เน้นบูรณาการพระพุทธศาสนศึกษากับการจัดการศึกษาเชิงคุณภาพ ผ่านการประยุกต์หลักธรรมาภิบาล คุณธรรมจริยธรรม การพัฒนาหลักสูตรครอบคลุม การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชน วัด องค์กรภายนอก ผลลัพธ์ที่ได้คาดว่าจะส่งเสริมคุณภาพผู้เรียน ยกระดับมาตรฐานการศึกษา และเพิ่มคุณค่าของพระพุทธศาสนาในสังคมอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม, พระพุทธศาสนศึกษา, การจัดการศึกษาเชิงคุณภาพ, กลยุทธ์บริหาร, การบูรณาการ

Abstract

Contemporary administration of Buddhist Pariyatti schools faces various challenges posed by social, cultural, technological, and educational quality expectations. Ensuring Buddhist religious studies align with present-day contexts and enhancing instructional quality are critical missions. This article aims to propose strategic management approaches for integrating Buddhist religious education with quality-oriented educational management. By applying principles of good governance, morality, comprehensive curriculum development, effective use of information technology, and establishing collaborative networks with communities, temples, and external organizations, these strategies will potentially improve student quality, elevate educational standards, and sustain the value of Buddhism in contemporary society.

Keywords (English): Buddhist Pariyatti School Administration, Buddhist Studies, Quality Education Management, Strategic Integration, Educational Leadership

บทนำ

โรงเรียนพระปริยัติธรรมเป็นสถาบันการศึกษาที่มีรากฐานสำคัญยึดโยงกับพระพุทธศาสนา เป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมการศึกษาและการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนไปยังภิกษุสามเณรและเยาวชนทั่วไป เพื่อธำรงรักษาและสืบสานคุณค่าทางศาสนาและภูมิปัญญาทางธรรม (กรมการศาสนา, 2558) การจัดการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมมีเป้าหมายสำคัญในการปลูกฝังความรู้ความเข้าใจในพระไตรปิฎก หลักธรรมของพระพุทธเจ้า ตลอดจนการอบรมจริยธรรม คุณธรรม และวัฒนธรรมทางศาสนาให้แก่ผู้เรียน โดยเน้นให้เกิดทั้งการเรียนรู้เชิงทฤษฎีและการปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเป็นบุคคลที่เปี่ยมด้วยศีล สมาธิ ปัญญา สามารถถ่ายทอดและเผยแผ่หลักธรรมไปสู่สังคมในวงกว้าง

อย่างไรก็ตาม ในบริบทสังคมไทยและสังคมโลกในปัจจุบัน ความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในหลากหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นภาวะเศรษฐกิจที่ผันผวน การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากร ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความเชื่อ รวมไปถึงการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ก้าวกระโดด (Hoy & Miskel, 2013) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัลและอินเทอร์เน็ต ส่งผลให้ความรู้และข้อมูลหลั่งไหลอย่างไม่จำกัด ขณะเดียวกันสภาพสังคมที่เปิดกว้างทางความคิด ทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูล วิทยาการใหม่ ๆ และความรู้ในระดับสากลได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ปัจจัยเหล่านี้กระตุ้นให้โรงเรียนพระปริยัติธรรมต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การบริหาร การจัดการศึกษา การพัฒนาหลักสูตร ตลอดจนสื่อการเรียนรู้ เพื่อไม่เพียงธำรงรักษามรดกทางศาสนาเท่านั้น หากยังต้องทำให้พระพุทธศาสนาศึกษามีความร่วมสมัยและสอดคล้องกับบริบทสังคมและความต้องการของผู้เรียนยุคใหม่

นอกจากนั้น สังคมยังมีความคาดหวังเพิ่มขึ้นต่อคุณภาพการศึกษาและผู้เรียน กล่าวคือ ผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ไม่ใช่เพียงผู้รับความรู้แบบเชิงท่องจำ หากแต่ต้องเป็นผู้เรียนรู้ที่มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล มีทักษะชีวิตที่ช่วยให้สามารถเผชิญหน้ากับความไม่แน่นอนและการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม รวมถึงมีคุณธรรมจริยธรรมที่จะเป็นเข็มทิศนำทางในการดำเนินชีวิต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2563; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ดังนั้น ความท้าทายของโรงเรียนพระปริยัติธรรมจึงอยู่ที่การนำเอาพระพุทธศาสนาศึกษามายบูรณาการกับแนวคิดการจัดการศึกษาเชิงคุณภาพ ให้การเรียนรู้ไม่เพียงให้ผู้เรียนรู้คัมภีร์และบทสวดเท่านั้น แต่ต้องมุ่งไปสู่การพัฒนาศักยภาพทั้งทางปัญญาและคุณธรรมควบคู่กัน

ด้วยเหตุนี้ การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมในยุคปัจจุบันจำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยรอบด้าน และวางกลยุทธ์ที่ส่งเสริมคุณภาพการศึกษาเชิงบูรณาการ ซึ่งครอบคลุมถึงการปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับบริบทสังคม การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพครู การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับสถาบันอื่น ๆ ตลอดจนการวางแผนบริหารจัดการที่สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล ความโปร่งใส และความรับผิดชอบต่อสังคม เป้าหมายสูงสุดคือการผลิตผู้เรียนที่มีคุณภาพทางวิชาการ คู่กับคุณค่าทางจริยธรรม สร้างสรรค์บุคลากรที่พร้อมเป็นกำลังสำคัญในการธำรงรักษาพระพุทธศาสนาและพัฒนาสังคมสืบไปอย่างยั่งยืนและมีความหมายในบริบทของโลกที่ไม่หยุดนิ่งนี้

1. บริบทความท้าทายของโรงเรียนพระปริยัติธรรมในยุคปัจจุบัน

1.1 การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม:

สังคมไทยมีความพลวัตทางวัฒนธรรมและความคิดความเชื่อที่หลากหลาย โรงเรียนพระปริยัติธรรมจึงจำเป็นต้องปรับเนื้อหาการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและสังคม โดยยังคงรักษาแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา (UNESCO, 2015) พร้อมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรศาสนา (กรมการศาสนา, 2558) เพื่อสร้างความเชื่อมโยงระหว่างศาสนาและชีวิตประจำวัน

1.2 ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี:

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัล อินเทอร์เน็ต และสื่อสังคมออนไลน์ ส่งผลให้วิธีการเรียนรู้และสื่อสารเปลี่ยนแปลงไป (สุธีระ ประเสริฐสรณ์, 2562) โรงเรียนจำเป็นต้องนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ เช่น การใช้สื่อมัลติมีเดีย ห้องเรียนออนไลน์ และแพลตฟอร์มอีเลิร์นนิง เพื่อตอบสนองต่อยุคดิจิทัล

1.3 ความคาดหวังด้านคุณภาพการศึกษา:

สังคมคาดหวังว่าโรงเรียนพระปริยัติธรรมจะสามารถสร้างบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถ ทักษะชีวิต และคุณธรรมจริยธรรมที่เข้มแข็ง (คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2561; สมศ., 2562) เพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงในยุคสมัยที่ต้องการบุคลากรมีคุณภาพทางปัญญาและคุณค่าทางศีลธรรม

2. หลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารเชิงคุณภาพในบริบทพระปริยัติธรรม

2.1 หลักธรรมาภิบาล (Good Governance):

ธรรมาภิบาลในการบริหารการศึกษาช่วยสร้างความโปร่งใส มีส่วนร่วม และความรับผิดชอบ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2563) เพื่อให้การตัดสินใจเป็นไปอย่างมีเหตุผลและยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

2.2 ทฤษฎีภาวะผู้นำทางการศึกษา:

ผู้นำสถานศึกษาควรมีวิสัยทัศน์และความสามารถในการปรับกลยุทธ์ให้เข้ากับบริบท (Fullan, 2001; โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, 2560) รวมถึงมีทักษะการบริหารคน งาน และนวัตกรรมทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

2.3 ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ตลอดชีวิต:

การจัดการศึกษาควรให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ เชื่อมโยงความรู้สู่การปฏิบัติจริง (Ornstein & Hunkins, 2018) และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิต (UNESCO, 2015) รวมถึงการเน้นพัฒนาความคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา (Sergiovanni, 2005)

3. การบูรณาการพระพุทธศาสนาศึกษากับการจัดการศึกษาเชิงคุณภาพ

3.1 ปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทสังคม:

หลักสูตรพระพุทธศาสนาควรมีความยืดหยุ่น สอดแทรกทักษะชีวิต จริยธรรม และคุณธรรม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) เพื่อเชื่อมโยงกับโลกปัจจุบันและการดำเนินชีวิต

3.2 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงบูรณาการ:

ควรเชื่อมโยงพระพุทธศาสนาศึกษากับวิชาอื่น ๆ เช่น สังคมศึกษา ประวัติศาสตร์ ภาษาไทย และเทคโนโลยี เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจบริบทสังคมรอบตัวและเห็นความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมกับวิถีชีวิต (คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2561)

3.3 การใช้เทคโนโลยีเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพ:

การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในการสอนและเรียนรู้เพื่อเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงแหล่งข้อมูล

รวมถึงการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้รูปแบบใหม่ ๆ (สุธีระ ประเสริฐสรณ์, 2562) ทำให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจและทักษะเท่าทันข้อมูลในยุคดิจิทัล

4. กลยุทธ์การบริหารเชิงคุณภาพสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม

4.1 การพัฒนาผู้นำสถานศึกษา:

ผู้นำต้องมีคุณลักษณะของผู้นำเชิงกลยุทธ์ มองภาพรวม พร้อมปรับกลยุทธ์การบริหารตามการเปลี่ยนแปลง (Drucker, 1993; Fullan, 2001)

4.2 การพัฒนาคณะครูและบุคลากร:

สนับสนุนการพัฒนาครูในการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมการสอนรูปแบบใหม่ ๆ (ชูชาติ อารีจิตราอนุสรณ์, 2559) รวมถึงส่งเสริมการวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน (Stiggins, 2007)

4.3 การบริหารหลักสูตรและการสอน:

ปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัย สอดรับกับทิศทางของการศึกษา และเน้นการประเมินผลหลากหลายมิติ (Ornstein & Hunkins, 2018) เพื่อวัดผลลัพธ์ทางด้านความรู้ ทักษะ และคุณธรรมจริยธรรม

4.4 การบริหารทรัพยากรและงบประมาณ:

จัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับวัด ชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้ (กรมการศาสนา, 2558; สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.), 2562)

4.5 การบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศ:

พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านไอที สร้างระบบฐานข้อมูลนักเรียนและครู สนับสนุนการเรียนรู้ออนไลน์ และส่งเสริมการใช้สื่อดิจิทัลอย่างสร้างสรรค์และปลอดภัย (สุธีระ ประเสริฐสรณ์, 2562)

5. ความร่วมมือกับชุมชนและเครือข่ายองค์กรภายนอก

5.1 ความร่วมมือกับวัดและองค์กรพระพุทธศาสนา:

ความร่วมมือกับวัด พระสงฆ์ และนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา จะช่วยเสริมเนื้อหาหลักสูตรและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้เข้มแข็ง (กรมการศาสนา, 2558)

5.2 ความร่วมมือกับสถานศึกษาอื่น ๆ และชุมชน:

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับโรงเรียนอื่นและชุมชน สร้างกิจกรรมเพื่อสังคม และโครงการจิตอาสา ช่วยเพิ่มการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในบริบทจริงของสังคม (UNESCO, 2015)

5.3 ความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐและเอกชน:

เข้าร่วมโครงการพัฒนาครู อบรมทุนการศึกษา พัฒนาสื่อการเรียนรู้ และนวัตกรรมทางการศึกษาโดยอาศัยความสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

6. การประเมินผลและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

6.1 การประเมินคุณภาพภายใน:

ใช้ตัวชี้วัดภายใน เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คุณภาพครู ความพึงพอใจของผู้เรียนและผู้ปกครอง (Stiggins, 2007) เพื่อชี้จุดแข็งและจุดที่ควรพัฒนา

6.2 การประเมินจากภายนอก:

เปิดรับการประเมินจากหน่วยงานประเมินคุณภาพภายนอก เช่น สมศ. เพื่อสร้างมาตรฐานและความ

เชื่อมั่น (สมศ., 2562)

6.3 การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง:

ใช้ข้อมูลจากการประเมินมาวางแผน ปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ตามวัฏจักร PDCA (Plan-Do-Check-Act) (Hoy & Miskel, 2013) เพื่อยกระดับคุณภาพอย่างยั่งยืน

สรุปการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมในยุคปัจจุบันจำเป็นต้องรับมือกับกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี และความคาดหวังต่อคุณภาพการศึกษา แนวทางการบูรณาการพระพุทธศาสนาศึกษากับการจัดการศึกษาเชิงคุณภาพ อาศัยหลักธรรมาภิบาล คุณธรรมจริยธรรม การปรับปรุงหลักสูตร การพัฒนาครู การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานภายนอก จะช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพทางความรู้และคุณธรรม ตลอดจนธำรงคุณค่าพระพุทธศาสนาในสังคมอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2563). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2562. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- กรมการศาสนา. (2558). แนวทางการพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรม. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา.
- คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2561). มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. (2560). *ภาวะผู้นำในยุคการเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชูชาติ อารีจิตรานุสรณ์. (2559). *การบริหารการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- Drucker, P. F. (1993). *Management: Tasks, Responsibilities, Practices*. New York: Harper Business.
- Fullan, M. (2001). *Leading in a Culture of Change*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Hoy, W. K. & Miskel, C. G. (2013). *Educational Administration: Theory, Research, and Practice*. New York: McGraw-Hill.
- Ornstein, A. C., & Hunkins, F. P. (2018). *Curriculum: Foundations, Principles, and Issues*. London: Pearson.
- Sergiovanni, T. J. (2005). *Strengthening the Heartbeat: Leading and Learning Together in Schools*. San Francisco: Jossey-Bass.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.). (2562). มาตรฐานการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รอบสี่. กรุงเทพมหานคร: สมศ.
- สุธีระ ประเสริฐสรทรัพย์. (2562). *เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). ยุทธศาสตร์การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579. กรุงเทพมหานคร: พรักหวานกราฟฟิค.
- Stiggins, R. J. (2007). *Assessment for Learning: An Action Guide for School Leaders*. Portland: Educational Testing Service.
- UNESCO. (2015). *Rethinking Education: Towards a global common good?* Paris: UNESCO Publishing.

กลยุทธ์การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมยุคใหม่: การบูรณาการพระพุทธศาสนา กับคุณภาพการศึกษาและเครือข่ายความร่วมมือภาคส่วนต่าง ๆ

Modern Buddhist School Administration Strategy: Integrating Buddhist Studies
with Educational Quality and Networks of Cooperation in Various Sectors

ดร.จักรพงษ์ ทิพสูงเนิน

นักวิชาการศาสนา สำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต ๑๔

Dr. Chakkrachong Tipsuangnern

Religious scholar, Office of the Buddhist Studies Area,

General Education Division, Area 14,

Corresponding Author E-mail : pumjakkapong@gmail.com

(วันที่รับบทความ : 13 ธันวาคม 2024; วันแก้ไขบทความ : 26 ธันวาคม 2024; วันตอบรับบทความ : 26 ธันวาคม 2024)

บทคัดย่อ

โรงเรียนพระปริยัติธรรมมีภารกิจสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนสู่ภิกษุสามเณรและเยาวชน ซึ่งมีความหมายทั้งเชิงวัฒนธรรมและจิตวิญญาณ อย่างไรก็ตาม สังคมปัจจุบันเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยี ทำให้โรงเรียนพระปริยัติธรรมต้องปรับปรุงกลยุทธ์การบริหารให้ทันสมัย บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางการบูรณาการพระพุทธศาสนาศึกษากับคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นระบบ และสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งชุมชน วัด หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และองค์กรต่างประเทศ โดยอาศัยหลักธรรมาภิบาล คุณธรรมจริยธรรม การพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาครู และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงบูรณาการให้ผู้เรียนมีคุณภาพทางความรู้ ทักษะชีวิต และคุณธรรมจริยธรรมที่สอดคล้องกับโลกยุคใหม่ ทั้งยังธำรงคุณค่าพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม, พระพุทธศาสนาศึกษา, คุณภาพการศึกษา, เครือข่ายความร่วมมือ, ธรรมาภิบาล

Abstract

Buddhist Pariyatti schools play a critical role in disseminating Buddhist teachings and moral values to monks, novices, and youth, thereby preserving cultural and spiritual heritage. However, today's rapidly changing social, economic, cultural, and technological landscapes compel these schools to adopt more modern and strategic management approaches. This article proposes integrating Buddhist religious studies with quality-oriented education management and fostering collaborative networks with various sectors—communities, temples, government agencies, the private sector, and international organizations. By applying the principles of good governance, ethical leadership, comprehensive curriculum development, teacher capacity building, and information technology utilization, schools can enhance student learning outcomes in both academic excellence and moral integrity. Such holistic strategies ensure the sustainable preservation of Buddhist values while remaining relevant to contemporary society.

Keywords (English): Buddhist Pariyatti School Administration, Buddhist Studies, Quality Education, Collaborative Networks, Good Governance

บทนำ

โรงเรียนพระปริยัติธรรมเป็นสถานศึกษาที่มีความพิเศษในฐานะเป็นแหล่งเผยแผ่พระพุทธศาสนาและสืบสานค่านิยมทางจิตวิญญาณและวัฒนธรรมของสังคมไทย โดยมีเป้าหมายหลักในการถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนพระไตรปิฎก และภูมิปัญญาทางศาสนาสู่ภิกษุ สามเณร และเยาวชน เพื่อธำรงรักษามรดกทางปัญญาและวัฒนธรรมที่สืบทอดมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล (กรมการศาสนา, 2558) ในอดีต การบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมให้ความสำคัญกับการสืบทอดองค์ความรู้เชิงคัมภีร์แบบดั้งเดิม เน้นการท่องจำ การปฏิบัติตามประเพณีศาสนา และการรักษารูปแบบการเรียนการสอนที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ อย่างไรก็ตาม เมื่อสังคมก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 สภาพแวดล้อมภายนอกได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและซับซ้อน ทั้งในมิติของเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยี ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ไม่ได้หยุดนิ่ง แต่ขยายขอบเขตและเกิดขึ้นในระดับโลก (Hoy & Miskel, 2013) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายใหม่ ๆ ที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมต้องเผชิญและปรับตัวเพื่อความอยู่รอดและความก้าวหน้า

การปรับตัวดังกล่าวมิได้หมายความว่าเพียงการปรับวิธีการสอนหรือเนื้อหาวิชาเท่านั้น หากยังครอบคลุมถึงกลยุทธ์การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ มีคุณภาพ และมีความเหมาะสมกับบริบทปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสังคมเริ่มมีความคาดหวังต่อคุณภาพการศึกษาเพิ่มมากขึ้น ผู้ปกครอง ชุมชน และสังคมโดยรวมต่างมีความต้องการให้บุตรหลานได้รับการศึกษาเชิงคุณภาพที่นำไปสู่ความพร้อมในการดำเนินชีวิตในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไม่หยุดยั้ง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2563; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ผู้เรียนในยุคใหม่ไม่ได้แสวงหาเพียงความรู้ด้านศาสนา แต่ยังต้องการทักษะชีวิต ทักษะการคิดวิเคราะห์ และการตัดสินใจ ตลอดจนคุณธรรมจริยธรรมอันจะเป็นฐานสำคัญในการดำรงชีวิตอย่างมีความหมายในโลกที่เต็มไปด้วยข้อมูลข่าวสารและอิทธิพลทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย

ภายใต้เงื่อนไขและความท้าทายดังกล่าว การบูรณาการพระพุทธศาสนศึกษากับแนวคิดการจัดการศึกษาเชิงคุณภาพกลายเป็นกลยุทธ์สำคัญในการขับเคลื่อนโรงเรียนพระปริยัติธรรมให้เท่าทันความเปลี่ยนแปลง โดยอาศัยหลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการ เน้นความโปร่งใส การมีส่วนร่วม และความรับผิดชอบต่อสังคม ผสานกับคุณธรรมจริยธรรมเป็นแกนหลักในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ การปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนให้มีความยืดหยุ่น ทันสมัย และสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีศักยภาพ และทักษะเหมาะสมกับยุคดิจิทัล ตลอดจนการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาสนับสนุนการบริหารและการเรียนการสอน ล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ยิ่งไปกว่านั้น การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งวัด ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และองค์กรระหว่างประเทศ จะเปิดโอกาสให้โรงเรียนพระปริยัติธรรมมีทรัพยากร ความรู้ และโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่หลากหลาย อันจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างบูรณาการ สร้างเสริมให้ผู้เรียนเป็นบุคคลที่มีคุณภาพทางปัญญาและคุณธรรม ยึดมั่นในคุณค่าพระพุทธศาสนา และมีความพร้อมในการอยู่ร่วมกับสังคมสมัยใหม่อย่างยั่งยืน

บทความนี้จึงมุ่งเน้นการนำเสนอแนวทางกลยุทธ์การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่สามารถบูรณาการพระพุทธศาสนศึกษากับคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับโลกปัจจุบัน และมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ตลอดจนธำรงคุณค่าพระพุทธศาสนาให้คงอยู่อย่างยั่งยืนและสอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงของสังคมในอนาคต

1. บริบทและความท้าทายของโรงเรียนพระปริยัติธรรมในยุคปัจจุบัน

1.1 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม:

สังคมไทยและโลกมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความเชื่อ การติดต่อสื่อสารข้ามวัฒนธรรมเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง ผู้เรียนสามารถเข้าถึงข้อมูลความรู้หลากหลายรูปแบบ ทำให้โรงเรียนพระปริยัติธรรมต้องปรับตัวในการถ่ายทอดธรรมะให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนไป (UNESCO, 2015)

1.2 ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี:

เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารก้าวล้ำอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้วิธีการเรียนรู้เปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ การบูรณาการเทคโนโลยีเข้ากับการเรียนการสอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรมจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเข้าถึงแหล่งความรู้ และทำให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจในการเรียน (สุธีระ ประเสริฐสุรทรัพย์, 2562)

1.3 ความคาดหวังด้านคุณภาพการศึกษา:

สังคมปัจจุบันต้องการผู้เรียนที่มีความรู้ความสามารถทางวิชาการ และในขณะเดียวกันต้องมีคุณธรรมจริยธรรม และทักษะชีวิต เพื่อเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าในยุคสมัยใหม่ (คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2561; สมศ., 2562) โรงเรียนพระปริยัติธรรมจึงต้องออกแบบแนวทางการบริหารให้สามารถตอบสนองความคาดหวังดังกล่าว

2. หลักการและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการบริหารเชิงคุณภาพ

2.1 หลักธรรมาภิบาล (Good Governance):

ธรรมาภิบาลส่งเสริมความโปร่งใส มีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ และความเป็นธรรมในการบริหารสถานศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2563) การนำหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้จะช่วยให้การตัดสินใจในการพัฒนาโรงเรียนเป็นไปอย่างรอบคอบและยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

2.2 ทฤษฎีภาวะผู้นำทางการศึกษา:

ผู้นำสถานศึกษาควรมีวิสัยทัศน์ มีความยืดหยุ่น สามารถสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และการมีส่วนร่วม (Fullan, 2001; โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, 2560) คุณสมบัติของผู้นำเชิงกลยุทธ์จะช่วยผลักดันการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในโรงเรียนพระปริยัติธรรม

2.3 ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ตลอดชีวิต:

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Constructivism) ส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างความรู้จากประสบการณ์และมีปฏิสัมพันธ์กับเนื้อหาอย่างลึกซึ้ง (Ornstein & Hunkins, 2018) ในขณะที่แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) สนับสนุนให้ผู้เรียนมีความสามารถในการปรับตัวและเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต (UNESCO, 2015)

3. การบูรณาการพระพุทธศาสนศึกษากับคุณภาพการศึกษา

3.1 การปรับปรุงหลักสูตร:

หลักสูตรพระพุทธศาสนาควรปรับปรุงให้สอดคล้องกับบริบทสังคมสมัยใหม่ เชื่อมโยงหลักธรรมเข้ากับชีวิตประจำวันและประเด็นร่วมสมัย เน้นการพัฒนาทักษะคิดวิเคราะห์ วิจัยรณญาณ และคุณธรรมจริยธรรม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

3.2 การพัฒนาครูและบุคลากร:

ครูควรมีความรู้ทั้งด้านพระพุทธศาสนาและวิธีการสอนสมัยใหม่ รวมถึงทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสอน (ชูชาติ อารีจิตราวุธ, 2559) การพัฒนาครูอย่างต่อเนื่องช่วยยกระดับคุณภาพการเรียนการสอน

3.3 การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ:

การประยุกต์ใช้เทคโนโลยี เช่น ห้องเรียนออนไลน์ สื่อดิจิทัล ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ช่วยเสริมสร้างการเข้าถึงความรู้ เพิ่มความน่าสนใจในการเรียน และพัฒนาทักษะการเรียนรู้แห่งศตวรรษที่ 21 (สุธีระ ประเสริฐสุรพร, 2562)

3.4 การประเมินผลคุณภาพการศึกษา:

การใช้เครื่องมือประเมินผลการเรียนรู้ที่หลากหลายและมีความเป็นรูปธรรม เช่น การประเมินตามสภาพจริง การประเมินเชิงคุณลักษณะ ร่วมกับเกณฑ์วัดมาตรฐานคุณภาพภายนอกและภายใน (Stiggins, 2007; สมศ., 2562) จะช่วยให้ข้อมูลเพื่อนำไปปรับปรุงและพัฒนาการจัดการศึกษา

4. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ

4.1 ความร่วมมือกับวัดและองค์กรทางศาสนา:

การทำงานร่วมกับวัด พระสงฆ์ และนักวิชาการทางพุทธศาสนา สามารถเสริมเนื้อหาหลักสูตรให้เข้มข้น เชื่อมโยงกิจกรรมเสริมทักษะชีวิตและคุณธรรม (กรมการศาสนา, 2558)

4.2 ความร่วมมือกับชุมชนและสถานศึกษาอื่น:

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับโรงเรียนอื่น ๆ และชุมชน ส่งเสริมกิจกรรมบริการสังคม โครงการจิตอาสา และการเรียนรู้นอกห้องเรียน ช่วยสร้างความเชื่อมโยงระหว่างศาสนาธรรมกับชีวิตจริง (UNESCO, 2015)

4.3 ความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และนานาชาติ:

การเข้าร่วมโครงการพัฒนาครู อบรม ทักษะการศึกษา การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ และนวัตกรรมการศึกษาโดยอาศัยทรัพยากรจากหน่วยงานภายนอก ช่วยยกระดับคุณภาพและเปิดโลกทัศน์ให้แก่ผู้เรียน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

5. กลยุทธ์การบริหารเชิงคุณภาพเพื่อความยั่งยืน

5.1 การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหาร:

การบริหารงานด้วยความโปร่งใส มีส่วนร่วม และความรับผิดชอบต่อชุมชน เป็นหัวใจในการสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานภายนอก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2563)

5.2 การวางแผนเชิงกลยุทธ์และการวิจัยเพื่อพัฒนา:

โรงเรียนควรจัดทำแผนยุทธศาสตร์ที่ชัดเจน มีเป้าหมายระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว และสนับสนุนการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน การบริหาร และทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง (Drucker, 1993)

5.3 การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง (Continuous Improvement):

การใช้ข้อมูลจากการประเมินภายในและภายนอกมาเป็นฐานในการปรับปรุงคุณภาพตามวัฏจักร PDCA (Plan-Do-Check-Act) ช่วยให้การพัฒนาเป็นไปอย่างต่อเนื่อง (Hoy & Miskel, 2013)

สรุปการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมในยุคใหม่เผชิญความท้าทายจากเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี และความคาดหวังด้านคุณภาพการศึกษา แนวทางการบูรณาการพระพุทธศาสนาศึกษากับคุณภาพการศึกษา โดยอาศัยหลักธรรมาภิบาล คุณธรรมจริยธรรม การปรับปรุงหลักสูตร การพัฒนาครู การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ จะช่วยสร้างผู้เรียนที่มีคุณภาพทาง ความรู้ ทักษะชีวิต และคุณธรรมจริยธรรม พร้อมสืบสานและธำรงคุณค่าพระพุทธศาสนาในสังคมอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2563). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2562. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- กรมการศาสนา. (2558). แนวทางการพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรม. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา.
- คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2561). มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. (2560). ภาวะผู้นำในยุคการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชูชาติ อาริจิตรานุสรณ์. (2559). การบริหารการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- Drucker, P. F. (1993). *Management: Tasks, Responsibilities, Practices*. New York: Harper Business.
- Fullan, M. (2001). *Leading in a Culture of Change*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Hoy, W. K. & Miskel, C. G. (2013). *Educational Administration: Theory, Research, and Practice*. New York: McGraw-Hill.
- Ornstein, A. C., & Hunkins, F. P. (2018). *Curriculum: Foundations, Principles, and Issues*. London: Pearson.
- Sergiovanni, T. J. (2005). *Strengthening the Heartbeat: Leading and Learning Together in Schools*. San Francisco: Jossey-Bass.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.). (2562). มาตรฐานการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รอบสี่. กรุงเทพมหานคร: สมศ.
- สุธีระ ประเสริฐสรทรัพย์. (2562). เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). ยุทธศาสตร์การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579. กรุงเทพมหานคร: พรินทวานกราฟฟิค.
- Stiggins, R. J. (2007). *Assessment for Learning: An Action Guide for School Leaders*. Portland: Educational Testing Service.
- UNESCO. (2015). *Rethinking Education: Towards a global common good?* Paris: UNESCO Publishing.